

การศึกษารูปแบบการค้าและวิธีการกระจายสินค้าบนระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก
The Studies of Patterns of Transaction and Cargoes Distribution methods on
East-West Economic Corridor

ชลิตา รัตตสาร*

Chalisa Rattarasarn

สมชาย เบ็ญจวรรณ**

Somchai Benjawan

Received : December 19, 2018

Revised : January 3, 2019

Accepted : March 4, 2019

บทคัดย่อ

การค้าชายแดน ในระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก มีความเฉพาะตัวที่แตกต่างไปจากการค้าชายแดนทั่วไป เพราะมีความเชื่อมโยงถึงกันด้วยทางหลวงระหว่างประเทศ ผ่านพม่า-ไทย-ลาว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกำหนดให้ จังหวัดพิษณุโลกเป็นสี่แยกอินโดจีน ซึ่งพบว่า รูปแบบการค้าขาย และการเคลื่อนย้ายสินค้าในเส้นทางนี้มีความแตกต่างไปจากการค้าชายแดนที่จุดอื่นๆ วัตถุประสงค์การศึกษา เพื่อศึกษาทิศทางและแนวโน้มของธุรกรรม การซื้อขายสินค้าทั้งระบบการค้าขนาดใหญ่และขนาดเล็ก รวมไปถึง การกระจายสินค้าในเส้นตัดขวางของถนนที่ เชื่อมโยงไทยเข้ากับการค้าของพม่าและลาวในระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงต่อ กิจกรรมโลจิสติกส์ด้านการขนส่ง และเพื่อศึกษาการชำระเงินค่าสินค้าฝั่งพม่าและฝั่งลาว ในด้านระเบียบวิธีวิจัย ใช้วิธีการ 2 วิธี ในการศึกษา คือ (1) การสัมภาษณ์เชิงลึกกับบุคคลสำคัญที่เกี่ยวข้อง (In-Depth Interview) ทั้งฝั่งไทย-พม่า และฝั่งไทย-ลาว ประกอบกับผู้ทำการค้าชายแดน บริษัทชิปปิ้ง ผู้รับจัดการขนส่ง รวมถึง นายด่านศุลกากร ผู้จัดการธนาคารพาณิชย์ รวม 23 คน (2) การใช้แบบสอบถามแบบ (Questionnaire) กับพ่อค้ารายย่อย เจ้าของร้านค้าขนาดเล็กในตลาดเจ้าของ/ผู้แทนบริษัทขนส่ง ที่ใช้สะพานในการเคลื่อนย้ายสินค้า เพื่อศึกษาเพิ่มเติมถึงกิจกรรมโลจิสติกส์ด้านการกระจายสินค้าระหว่างกัน ทั้งนี้ มีการทดสอบการใช้แบบสอบถามในพื้นที่ก่อนหน้า เพื่อนำไปปรับให้เกิดความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น รวม 180 ชุด ผลการวิจัยพบว่า (1) การกระจายสินค้าฝั่งไทย-ลาว มีการเคลื่อนย้ายสินค้าจากภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เข้าสู่ลาว มากกว่า การเคลื่อนย้ายสินค้าจากลาวเข้าสู่ไทย โดยมูลค่าการค้าทั้งหมดเป็นการส่งออกสุทธิเข้าไปในลาว เช่นเดียวกับรูปแบบการกระจายสินค้าฝั่งไทย-พม่า มีการเคลื่อนย้ายสินค้าจาก อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก เข้าสู่พม่า ซึ่งเป็นการส่งออกสุทธิเข้าไปในพม่า (2) รูปแบบการค้าขาย พบว่า ธุรกรรมการเงินฝั่งพม่า มีการใช้ระบบธนาคารพาณิชย์ มากกว่า ธุรกรรมการเงินทางฝั่งลาว เพราะรูปแบบการค้าของพม่า มีจำนวนน้อยกว่าลาว แต่เป็นการค้าขนาดใหญ่มากกว่าลาวจากการศึกษา พบว่า บทบาทของธนาคารแห่งประเทศไทยมีความสำคัญต่อทิศทางการค้า

*ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาโลจิสติกส์ มหาวิทยาลัยสยาม

Director of Logistics Education Center Siam University

**อาจารย์ประจำภาควิชาการเงินและการลงทุน มหาวิทยาลัยสยาม

Lecturer in Finance and Investment Department Siam University

ทั้งที่อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร และที่อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก แต่ยังคงความเชื่อมโยงเข้าหากันในการดำเนินธุรกรรมทางการเงินและการรับชำระค่าสินค้าในระเบียบเศรษฐกิจฝั่งตะวันออก-ตะวันตก

คำสำคัญ : รูปแบบการชำระเงิน / การกระจายสินค้า / ระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก

ABSTRACT

Border Trade in the East-West Economic Corridor has the specific character that is different from general Border Trades. This is because its linkage with the super highway passes through Myanmar-Thailand-Laos PDR, especially the highway crossing Pitsanulok Province, called 'Indo-China Intersection'. In facts, the pattern of payment in transaction and transferable goods and services are different from other border trade points. The objectives of this study are (1) to study directions and trends of buying and selling transaction both small and large scale of trade, including cargo transactions that links international highways across border among Myanmar-Thailand-Lao P.D.R on East-West Economic Corridor involving logistics activity in term of transportation, and (2) to study Myanmar's and Lao P.D.R.'s transactions. In methodology, studying by using 2 approaches both of (1) In-Depth Interview in the areas Thailand-Myanmar and Thailand-Lao P.D.R. 23 respondents including wholesale trader, shipping businesses, freight forwarders, commercial banks' manager, and (2) questionnaire asked 180 respondents including retail merchants, retail shop owners, agents of transport businesses who use land bridge for goods transformations in order to study logistics activities in cargoes distribution. And there have questionnaires' pre-test in these areas. The results represented that (1) Thailand-Lao P.D.R has cargoes transportations from central parts and north-east regions from Thailand to Lao P.D.R more than from Lao P.D.R. to Thailand. Similarly, cargoes distribution patterns from Thailand to Myanmar are movements in cargoes from Maesod, Tak to Myanmar with net exports. (2) Myanmar's payment patterns use commercial banks' system more than Lao P.D.R's because Myanmar's trade patterns are less than Lao P.D.R's. From the results, Bank of Thailand's authorities influence trend of trading both of Amphur Muang, Mukdaharn Province and Amphur Mae Sod, Tak Province. However there is no financial transactions link in trade payment transactions in East-West Economic Corridor.

Keywords : The patterns of Transaction / Cargoes Distribution / East-West Economic Corridor

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แม้ว่าจะมีการเปิดเสรีผู้ประกอบการการขนส่งสินค้าผ่านแดนไทย-ลาว ซึ่งทั้งสองฝ่ายจะออกเอกสารอนุญาตรถขนส่งสินค้าระหว่างประเทศให้แก่ผู้ที่จะทำการขนส่งสินค้าและอนุญาตให้รถขนส่งสินค้าเข้ามาส่งสินค้าในดินแดนของอีกฝ่ายได้ถึงปลายทางตามมติที่ประชุมของคณะกรรมการว่าด้วยความร่วมมือไทย-ลาว ครั้งที่ 12 เมื่อเดือนพฤศจิกายน พุทธศักราช 2546 โดยเฉพาะประเด็นเรื่องอัตราค่าขนส่งการผ่อนปรนเรื่องเอกสารศุลกากรและค่าธรรมเนียมที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีผลตั้งแต่วันที่ 1 มีนาคม พุทธศักราช 2547 เป็นต้นไป แต่ก็มี

อุปสรรคที่พิธีการศุลกากรว่าด้วยการขนส่งเสรีอาเซียนยังไม่บรรลุผลในทางปฏิบัติ ดังนั้นควรหาทางเจรจาในเวทีนโยบายระดับรัฐต่อรัฐระหว่าง 3 ประเทศ คือ ไทย สปป.ลาว และเวียดนาม เนื่องจากข้อตกลงทวิภาคีที่ไทยทำกับเวียดนามแม้จะมีการลงนาม ตั้งแต่ พุทธศักราช 2521 และมีการพิจารณาหาวิธีกันเพื่อขยายการค้าใน พุทธศักราช 2532 แต่ในทางปฏิบัติไม่ได้มีผลในการส่งเสริมการค้าระหว่างกันให้รถบรรทุกไทยสามารถผ่านลาวไปเวียดนามได้ การกำหนดยุทธศาสตร์การค้าชายแดนโดยหน่วยงานเดียวเป็นสิ่งที่ทำให้ประสบความสำเร็จได้ยากเนื่องจากการค้าชายแดนต้องสัมพันธ์กับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนเป็นจำนวนมาก จำเป็นต้องทบทวน และปรับปรุงกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรค ตลอดจน การจัดระบบและการดำเนินงานของส่วนราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องให้มีความประสานกันภายใต้การกำกับดูแลของผู้ว่าราชการจังหวัดแบบบูรณาการ (CEO) โดยรวมส่วนราชการในระบบจังหวัดที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนเข้ามาอยู่ภายใต้หลังคาเดียวกัน (Single Roof) ในรูปแบบ One-Stop Service ที่มีความกระชับ รวดเร็ว ลดขั้นตอนที่ไม่จำเป็น โดยเฉพาะขั้นตอนการตรวจสอบสินค้า เพื่อเป็นการประหยัดต้นทุนค่าใช้จ่าย และเวลา ที่สูญเสียไปโดยเปล่าประโยชน์ โครงการพัฒนาระเบียงตะวันออก-ตะวันตก (East-West Economic Corridor : E-WEC) ซึ่งเป็นโครงการนำร่องของโครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง 6 ประเทศ (Greater Mekong Subregion : GMS) ที่ธนาคารพัฒนาเอเชีย (Asian Development Bank) ริเริ่มขึ้นใน คริตศักราช 1992 โดยเชื่อมมหาสมุทรอินเดีย (ทะเลอันดามัน) และมหาสมุทรแปซิฟิก (ทะเลจีนใต้) เข้าด้วยกัน ด้วยการพัฒนาระบบโครงข่ายถนนจากตอนใต้ของพม่า (Mawlamyine) และการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเมยเชื่อมเมียวดีกับตอนเหนือของไทย (แม่สอด-สุโขทัย-พิษณุโลก) ซึ่งเป็นบริเวณพื้นที่ด้านตะวันตกของโครงการ เชื่อมภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย (ขอนแก่น-กาฬสินธุ์-มุกดาหาร) กับตอนกลางของลาว (สะหวันนะเขต) และเวียดนาม (Quan Tri-Thua Thin Hue-Danang

ความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทย-พม่า

การก้าวสู่โลกภายนอกของสาธารณรัฐแห่งสหภาพพม่า หรือประเทศพม่ากลายเป็นที่น่าสนใจแก่นานาประเทศเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากการที่ผู้นำและเจ้าหน้าที่ระดับสูงหลายประเทศเดินทางมาเยือนพม่าอย่างต่อเนื่องหลังจากที่คว่ำบาตรมาหลายสิบปีทั้งนี้การเปิดตัวของพม่าจะนำมาสู่การลงทุนในหลายด้าน รวมถึงการลงทุนเพื่อรองรับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community : AEC) พม่ากำลังเผชิญหน้ากับปัญหาค่าเงินจัตผันผวน แต่ก็ไม่สามารถแก้ไขด้วยวิธีการเดิมๆ เช่น ไล่จับไล่ปิดร้านแลกเงินที่ไม่รับอนุญาต ได้อีกต่อไป พม่ามีอัตราแลกเปลี่ยนแบบหลายอัตรา คือ อัตราทางการและอัตราตลาดที่ทางการไม่ยอมรับดังที่ทราบกันอยู่โดยทั่วไปแล้ว และทางการพม่าต้องการจะยกเลิกระบบนี้เสียเพื่อเปิดโอกาสให้มีการใช้เครื่องมือทางการเงินเงินเข้าไปบริหารค่าเงินได้อย่างเต็มรูปแบบ ผู้ที่ให้คำแนะนำพม่าในเรื่องการสร้างระบบอัตราแลกเปลี่ยนเดียวอยู่ในเวลานี้คือ กองทุนการเงินระหว่างประเทศ เจ้าหน้าที่ของไอเอ็มเอฟเพิ่งจะเสร็จสิ้นพันธกิจภายใต้มาตรา 4 โดยเจ้าหน้าที่คณะนั้นได้สรุปภารกิจออกมาเป็นรายงานทางเศรษฐกิจสั้นๆฉบับหนึ่งเผยแพร่ผ่านสื่อมวลชนในประเทศเมื่อวันที่ 26 มกราคม พุทธศักราช 2555 เพื่อให้ประชาชนได้ทราบถึงสถานการณ์ทางด้านเศรษฐกิจและแผนงานทางเศรษฐกิจของรัฐบาล ในรายงานนั้นวิจารณ์ปัญหาเศรษฐกิจของพม่าหลายประการ แต่ก็ไม่ลืมหยอดคำหวานเอาไว้ด้วยว่าพม่าเป็นประเทศที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจอย่างมากและถือว่าเป็นพรหมแดนใหม่ทางเศรษฐกิจของเอเชีย รัฐบาลพม่ามีงานต้องทำหลายอย่างเพื่อพาประเทศไปสู่เศรษฐกิจที่ทันสมัย และอย่างหนึ่งที่ได้เริ่มต้นและกำลังทำอยู่คือการสร้างระบบแลกเปลี่ยนอัตราเดียว และยกเลิกมาตรการที่จำกัดเรื่องการแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ ที่เป็นอุปสรรคต่อการโอนหรือเคลื่อนย้ายเงินระหว่างประเทศ เรื่องการปรับปรุงระบบแลกเปลี่ยนเงินตราที่รัฐบาลพม่ากำลังดำเนินการอยู่ใน

เวลานี้จะเป็นช่องทางสำคัญที่ก่อให้เกิดการปรับปรุงโครงสร้างทางการเงินการคลังของประเทศในอนาคต และจะทำให้การสร้างระบบแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศแบบอัตราเดียวเป็นไปได้สมบูรณ์ในอนาคต

ความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทย-ลาว

การที่สภาพทางภูมิศาสตร์ที่ลาวตั้งอยู่ท่ามกลางกลุ่มประเทศอาเซียน และมีพรมแดนติดต่อกับ เวียดนามและจีนตอนใต้ ความได้เปรียบทั้งในด้านสังคม ภาษา ขนบธรรมเนียม และวัฒนธรรม ไทยสามารถใช้ การค้าชายแดนผ่านลาวเป็นประตูการค้า (Gate Way) ไปยังประเทศที่สาม ลาวยังเป็นช่องทางตลาดในเชิงลึก ที่สินค้าออกของไทย ประมาณร้อยละ 70 ที่นำเข้าลาว จะถูก Re-Export โดยผู้ประกอบการลาวเป็นผู้ส่งไปขาย ที่เวียดนาม ซึ่งเป็นตลาดใหญ่ที่กำลังซื้อสูงมาก โดยมีประชากรถึง 80 ล้านคน และจีนตอนใต้ ในมณฑลยูนนาน และมณฑลกุ้ยโจว โดยเฉพาะในมณฑลยูนนานที่มีประชากรถึง 40 ล้านคน และยังเป็นช่องทางกระจายสินค้า ต่อไปยังมณฑลเสฉวน ซึ่งในอดีตการขนส่งสินค้าจากไทยไปยังคุนหมิงจะต้องส่งผ่านกว่างโจว ฮองกง หรือ เซี่ยงไฮ้ แต่ในปัจจุบันสามารถขนส่งทางเรือโดยใช้เส้นทางคมนาคมทางแม่น้ำโขง และใช้เส้นทางบกผ่านลาว หรือพม่า หรือเวียดนาม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการค้าชายแดนในแนวระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และแนวโน้มที่จะมีต่อไปในอนาคต
2. เพื่อศึกษาสภาพความเป็นจริงของกิจกรรมโลจิสติกส์ด้านการขนส่งระหว่างพม่า-ไทย-ลาว จากการกระจายสินค้า ที่มีต่อเศรษฐกิจการค้าของไทย ในเส้นทางระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก
3. เพื่อศึกษาแนวโน้มของธุรกรรมทางการค้าและการเคลื่อนย้ายสินค้า ในเส้นทางระเบียงเศรษฐกิจ ตะวันออก-ตะวันตก ต่อไปในอนาคต

วิธีดำเนินงานวิจัย

เพื่อให้การศึกษาถึงข้อมูลในการค้าชายแดนไทย-พม่า และไทย-ลาว มีองค์ประกอบของมิติที่หลากหลาย และสามารถนำข้อมูลในมิติต่างๆ มาเป็นส่วนประกอบในการวิเคราะห์ ทั้งด้านการซื้อขายสินค้า และการเคลื่อนย้ายสินค้า เพื่อให้ได้ผลที่สะท้อนความเป็นจริงอย่างใกล้เคียงที่สุดจึงได้ทำการรวบรวมข้อมูล ทั้งแบบปฐมภูมิและแบบทุติยภูมิโดยมีรูปแบบ ดังนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

เพื่อศึกษารูปแบบการค้าและการชำระเงินจากการค้าชายแดน รวมไปถึงการสะท้อนสภาพตามความเป็นจริง ของกิจกรรมโลจิสติกส์ด้านการขนส่ง และแนวโน้มของธุรกรรมทางการค้าและรูปแบบทางการค้า ต่อไป ในอนาคต จึงได้กำหนดแนวทางต่างๆ ดังต่อไปนี้ คือ

1. ข้อมูลปฐมภูมิจำแนกเป็น 2 วิธีคือ

การใช้แบบสอบถามปลายปิด และปลายเปิดทั้งจากการขนส่งด้วยไปรษณีย์ไทย และการเดินเข้าไปขอสอบถามสัมภาษณ์ด้วยตนเองในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร และอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก จึงได้จัดทำแบบสอบถามและเดินทางเข้าไปพบกับกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ ด้วยการสุ่มตัวอย่าง แบบ Snowball Sampling เพื่อสอบถามเกี่ยวกับ พฤติกรรมการชำระเงิน และรูปแบบการค้าโดยใช้แบบสอบถาม จำนวนรวม 180 ชุดโดยใช้หลักการวิเคราะห์ข้อมูล สถิติเชิงพรรณนาความ (Descriptive Analysis) สำหรับแบบสอบถามทั้งหมด แบ่งเป็น

ทางฝั่งพม่า 90 ชุด (ส่งไปรษณีย์ 50 ชุด และเข้าไปสอบถามด้วยตนเอง 40 ชุด) ในพื้นที่ของอำเภอเมือง จังหวัดตาก และอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก โดยเน้นพื้นที่ตลาดในตัวอำเภอแม่สอด ตลาดริมเมย และตลาดค้าพลอย หน้าด่านศุลกากรแม่สอด บริเวณสะพานข้ามแม่น้ำเมย และเจ้าหน้าที่ธนาคารพาณิชย์ต่างๆ ในอำเภอแม่สอด

ทางฝั่งลาว 90 ชุด (ส่งไปรษณีย์ 50 ชุด และเข้าไปสอบถามด้วยตนเอง 40 ชุด) ในพื้นที่ของอำเภอเมืองมุกดาหาร ประกอบด้วย ตลาดอินโดจีน บริเวณตลาดสดในเมือง ด้านศุลกากรมุกดาหาร บริเวณเชิงสะพานมิตรภาพไทย-ลาว แห่งที่ 2 (มุกดาหาร-สะหวันนะเขต) และเจ้าหน้าที่ธนาคารพาณิชย์ต่างๆ ในอำเภอเมืองมุกดาหาร

การสอบถามโดยใช้แบบสอบถาม เป็นกลุ่มของ บุคคลทั่วไป ผู้ทำการค้ารายย่อย เจ้าหน้าที่ธนาคารพาณิชย์ และอื่นๆซึ่งแบบสอบถามจะมีองค์ประกอบ 6 ส่วนคำถาม ได้แก่ข้อมูลทั่วไป รูปแบบการค้า พฤติกรรมการชำระเงิน ธุรกิจทางการเงินของธนาคารพาณิชย์ และปัญหาเกี่ยวกับการค้า ที่ อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร และอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามมีความเข้าใจและมีความสามารถลำดับขั้นตอนในการตอบแบบสอบถามได้อย่างเป็นระบบ

การสำรวจภาคสนาม โดยนั้ดสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ด้วยแนวคำถามสัมภาษณ์ปลายเปิด จำนวน 3 ชุด ประกอบด้วย ชุดที่ 1 แนวคำถามนายด่านศุลกากร ชุดที่ 2 แนวคำถามผู้จัดการธนาคารและผู้อำนวยการสำนักแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ และ ชุดที่ 3 แนวคำถามผู้ทำการค้าชายแดน บริษัทหิปปิง บริษัทรับจัดการขนส่งสินค้าข้ามพรมแดนโดยใช้หลักการของการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ทั้งหมดนี้ คือ กลุ่มบุคคลที่มีความสำคัญต่อการค้าและการชำระเงิน ทั้งฝั่งชายแดนไทย-พม่า และฝั่งชายแดนไทย-ลาว ในอันที่จะสะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบทางการค้า และพฤติกรรมการชำระเงินค่าสินค้า รวมทั้งสิ้น 24 คน แบ่งเป็น อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร จำนวน 15 คน และ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก 9 คน อาทิเช่น นายด่านศุลกากร ที่ทำการด่านศุลกากร ผู้จัดการธนาคารพาณิชย์หลายธนาคาร ในอำเภอเมืองมุกดาหาร และอำเภอแม่สอด ผู้ทำการค้าชายแดนจากการค้ารายใหญ่ บริษัทหิปปิง ผู้รับจัดการขนส่งขนาดใหญ่ ในพื้นที่โดยรวมของจังหวัดมุกดาหาร และจังหวัดตาก ทั้งหมดนี้ไปเพื่อรับทราบประเด็นปัญหาย่อยในด้านโครงสร้างของธรรมเนียมการปฏิบัติในด้านการค้าและพฤติกรรมการชำระเงินจากการค้าชายแดน ทั้งที่เกิดจากระบบการค้าแลกเปลี่ยน กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการโอนเงินและการปริวรรตเงินตรา ตลอดจนธรรมเนียมปฏิบัติของหน่วยงานราชการโดยละเอียด เพื่อรับทราบประเด็นปัญหาในด้านการค้าและพฤติกรรมการชำระเงิน อันเกิดจากการสั่งซื้อและนำเข้าสินค้าจากไทย

2. การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ

การทบทวนผลการศึกษาที่เกี่ยวข้องและรวบรวมข้อมูลในส่วนราชการและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนและรูปแบบการชำระเงิน โดยการทบทวนเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ รายงานการศึกษาผลงานวิจัย และเอกสารต่างๆ ที่ได้มีการจัดทำขึ้น

การวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอข้อมูล

การวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลที่ได้รับการวิเคราะห์แล้วจัดทำเป็นรายงาน โดยในเบื้องต้นได้จัดทำเป็นรายงานเพื่อนำเสนอแก่นักวิชาการและผู้เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อรับฟังข้อวิจารณ์และเสนอแนะ เพื่อนำมาแก้ไขและจัดทำเป็นรายงานฉบับสมบูรณ์และเผยแพร่แก่สาธารณชนทั่วไป

สรุปผลการวิจัย

รูปแบบการค้าและการเคลื่อนย้ายสินค้า อันเนื่องมาจากการค้าไทย-พม่า

1. รูปแบบการค้าและการกระจายสินค้า การส่งออก ผู้ส่งออกไทยจำหน่ายสินค้าให้พ่อค้าพม่า ทั้งพ่อค้าขายส่งและพ่อค้าขายปลีกจากเมืองต่างๆ ทั้งเมืองมะละแหม่งผาอัน ย่างกุ้งและเมียวดีโดยตรง หรือจำหน่ายผ่านพ่อค้าขายส่งที่เมืองเมียวดีแล้วกระจายสินค้าไปยังเมืองต่างๆ ในพม่าอีกทอดหนึ่งการสั่งซื้อสินค้าจากพ่อค้าพม่าทำได้หลายวิธีทั้งทางโทรศัพท์/โทรสาร/จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (E-mail) หรือเดินทางเข้าไปติดต่อคู่ค้าในพม่าด้วยตนเอง พ่อค้าพม่าเข้ามาติดต่อที่ร้านโดยตรง หรือฝากบุคคลอื่นเข้ามาซื้อให้ที่ฝั่งไทย ลักษณะการส่งออกสินค้ามีหลายรูปแบบ

1) พ่อค้าขายแดนในท้องถิ่นเป็นผู้สั่งซื้อและรวบรวมสินค้าจากส่วนกลางหรือในท้องถิ่นตามคำสั่งซื้อของพ่อค้าพม่าและเป็นผู้ทำพิธีการส่งออก

2) พ่อค้าขายแดนทำหน้าที่เป็นเสมือนตัวแทนจำหน่ายให้บริษัท/โรงงานจากส่วนกลางในการติดต่อซื้อขายกับพ่อค้าพม่ากรณีนี้พ่อค้าขายแดนอาจดำเนินการขนส่งสินค้าด้วยตนเองหรือทางบริษัท/โรงงานนั้นจัดส่งมาให้ที่อำเภอแม่สอดแล้วจะตกลงกัน ซึ่งอาจส่งออกในนามของบริษัท/โรงงานที่กรุงเทพหรือพ่อค้าขายแดน

3) ผู้ผลิตจากส่วนกลางติดต่อกับพ่อค้าพม่าโดยตรงและส่งออกในนามของผู้ผลิต ส่วนภาระการขนส่งภายในประเทศขึ้นอยู่กับข้อตกลงระหว่างกัน

4) พ่อค้าพม่าเข้ามาติดต่อโดยตรงกับพ่อค้าในอำเภอแม่สอด หรือเดินทางเข้าไปซื้อสินค้าจากบริษัท/โรงงานผู้ผลิตในกรุงเทพ หลังจากนั้นจะส่งสินค้ามายังอำเภอแม่สอดและทำพิธีการศุลกากรในนามของพ่อค้าพม่าอย่างไรก็ดีสินค้าบางชนิดพ่อค้าพม่าไม่สามารถสั่งซื้อได้โดยตรงต้องสั่งซื้อจากพ่อค้าขายแดนในท้องถิ่น เนื่องจากมีการระบุให้ต้องซื้อผ่านตัวแทนจำหน่ายของบริษัทในอำเภอแม่สอด การเสนอขายสินค้าอยู่ในรูปเงินบาทและเงินจัดขึ้นอยู่กับประเภทสินค้า หากเป็นสินค้าที่มีลักษณะเฉพาะผู้ผลิตไม่มากนัก พ่อค้ามีอำนาจต่อรองสูง เช่น อะไหล่เครื่องยนต์ วัสดุก่อสร้างการกำหนดราคาของผู้ส่งออกส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปเงินบาท และลักษณะการขายสินค้าจะอยู่ในรูปเงินให้สินเชื่อกว่าเงินสด ส่วนกรณีสินค้าอุปโภคบริโภคทั่วไปมีการแข่งขันในตลาดสูงการกำหนดราคาจะมีทั้งในรูปเงินบาทและเงินจัดในสัดส่วนที่แตกต่างกันไปตามข้อตกลงของแต่ละคู่ค้า และเนื่องจากสินค้าส่งออกผ่านด่านพรมแดนอำเภอแม่สอดส่วนใหญ่เป็นสินค้าอุปโภคบริโภค ซึ่งเป็นสินค้าที่ทางการพม่าห้ามนำเข้าดังนั้น การส่งออกสินค้าจึงเป็นลักษณะกึ่งลักลอบ พ่อค้าไม่สามารถขนส่งสินค้าผ่านช่องทางอนุมัติที่เป็นจุดผ่านแดนถาวร บริเวณเชิงสะพานมิตรภาพไทย-พม่าได้การขนส่งสินค้าจึงกระทำผ่านจุดผ่อนปรนชั่วคราวในสัดส่วนร้อยละ 70 การส่งมอบสินค้าโดยทั่วไปจะส่งมอบบริเวณชายแดนไทย เพื่อลดความเสี่ยงในการขนส่งสินค้าในพม่า โดยปกติหลังจากผู้ส่งออกไทยส่งมอบสินค้าเรียบร้อยแล้วผู้นำเข้าพม่าจะเป็นผู้รับภาระด้านการประกันภัยและค่าขนส่งในพม่าเอง สินค้าส่วนใหญ่จะถูกขนส่งด้วยรถบรรทุกขนาดเล็กและเปลี่ยนถ่ายสินค้าที่เมืองเมียวดี

2. การนำเข้า สินค้าสำคัญที่นำเข้าผ่านด่านแม่สอด มีทั้งสินค้าที่สามารถนำเข้ามาได้ปกติโดยไม่มีข้อห้ามทางการค้าจากทั้งฝ่ายไทยและพม่า เช่น อาหารทะเลแต่มีสินค้าบางประเภทซึ่งทางการพม่าห้ามส่งออก เช่น โค-กระบือมีชีวิต ทำให้การค้าขายสินค้าประเภทดังกล่าวเป็นการค้าแบบลักลอบในฝั่งพม่าพ่อค้าพม่าที่ส่งออกโค-กระบือ มีทั้งพ่อค้าจากเมืองย่างกุ้งและชนกลุ่มน้อยที่อาศัยบริเวณชายแดนพม่า

3. บทบาทของเงินบาทสำหรับการค้าไทย-พม่า มีการใช้เงินบาทชำระค่าสินค้ามากที่สุด รองลงมาคือ การชำระผ่านบัญชีเงินบาทของผู้มีถิ่นที่อยู่ต่างประเทศ (Nonresident Baht Account) เนื่องจากพ่อค้า

ชายแดนหลักเสี่ยงการรับภาระความเสี่ยงกรณีได้รับเงินโอนเข้าบัญชีจากผู้ที่ไม่รู้จักที่ตัวแทนหักบัญชีจับคู่ให้ นอกจากนี้ยังพบว่าการใช้เงินจัดในการชำระค่าสินค้ามีน้อยด้านการเปิดบัญชีเงินบาทสาขานาการพาณิชย์ในอำเภอแม่สอดพบว่า มีแต่การเปิดบัญชีเงินบาททั่วไป ไม่มีการเปิดบัญชี Nonresident Baht Account ให้กับพ่อค้าพม่า คงมีเฉพาะบัญชี Nonresident Baht Account ที่เปิดให้กับธนาคารของรัฐบาลพม่า เพื่อใช้โอนชำระค่าเชื้อเพลิงให้แก่ผู้ประกอบการไทย

รูปแบบการค้าและการเคลื่อนย้ายสินค้า อันเนื่องมาจากการค้าไทย-สปป.ลาว

ความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทย-สปป. ลาว นับตั้งแต่ ครีตศักราช 1999 ทางลาวมีนโยบายที่จะกระจายการพึ่งพิงด้านการค้าต่างประเทศและการลงทุนจากเดิมที่เคยพึ่งพาไทย ประเทศอาเซียนและเกาหลีใต้ มาก โดยเศรษฐกิจของลาวขึ้นกับความช่วยเหลือจากต่างประเทศและการลงทุนทางตรงจากต่างประเทศ (FDI) ในสัดส่วนถึงร้อยละ 87 ของมูลค่าการลงทุนทั้งหมด แนวนโยบายต่างประเทศนี้ทำให้จีนและเวียดนามมีบทบาทในฐานะประเทศคู่ค้ากับลาวเพิ่มขึ้น แทนที่ไทยที่เคยเป็นคู่ภูมิสัมพันธ์อันดับ 1 ในด้านรูปแบบการค้าและการเคลื่อนย้ายสินค้า นโยบายของลาวในการส่งเสริมการค้ากับจีนและเวียดนาม ทั้งในส่วนของการค้าปกติการค้าต่างตอบแทน และการแลกเปลี่ยนสินค้ากับจีนและเวียดนาม ทำให้ลาวสามารถลดการพึ่งพาทางเศรษฐกิจจากไทย ซึ่งเป็นผลดีในการพุงค่าเงินกีบ และการควบคุมปริมาณสำรองเงินตราต่างประเทศเนื่องจากจีนและเวียดนามสนับสนุนการใช้เงินกีบในการติดต่อค้าขายกับลาวขณะที่ลาวขอให้ผู้ประกอบการไทยรับชำระค่าสินค้าด้วยเงินกีบแทนเงินบาทหรือเงินดอลลาร์สหรัฐแต่ไม่เป็นผล นอกจากนี้ทางการเงินและเวียดนามยังให้ความช่วยเหลือแก่ลาวโดยตลอด จีนและเวียดนาม จึงได้สิทธิทางการค้าหลายประการ เช่น ลดภาษีอากรขาเข้าให้มากกว่าร้อยละ 50 และยกเว้นภาษีการค้า ไทยจึงอยู่ในฐานะเสียเปรียบในด้านการแข่งขันกับจีนและเวียดนาม

1. ระบบการค้า ระบบการค้าผู้ประกอบการรายย่อย

1.1 ผู้ซื้อส่วนใหญ่จะเป็นพ่อค้าลาวหรือคนลาวที่มาซื้อสินค้าจำเป็นต่อการดำรงชีพบริเวณด่านชายแดน ส่วนผู้ขายจะเป็นพ่อค้าหรือร้านค้าปลีกตามแนวชายแดนไทย

1.2 สินค้าส่งออกส่วนใหญ่เป็นสินค้าอุปโภคบริโภคที่จำเป็นและเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มแฟชั่นได้รับการยอมรับจากชาวลาวอย่างกว้างขวาง ในขณะที่ สินค้านำเข้าส่วนใหญ่เป็น พืชผลทางการเกษตร ไม่แปรรูปเฟอร์นิเจอร์ที่ทำจากไม้ และของป่า เป็นต้น ส่วนชาวลาวทั่วไปจะมาซื้อสินค้ากับผู้ประกอบการรายย่อยไทยโดยตรง

1.3 ผู้ประกอบการลาวจะสั่งซื้อสินค้ากับผู้ค้าส่งไทย โดยสั่งซื้อสินค้ามากับเรือรับจ้างขนส่งสินค้าหรือเรือโดยสาร หรือสั่งซื้อโดยทางโทรศัพท์และพ่อค้าไทยจัดส่งสินค้าให้ที่ชายแดน

1.4 โดยส่วนใหญ่ ผู้ประกอบการไทยนำสินค้าที่ซื้อจากผู้ค้าส่งไทยไปจำหน่ายที่ลาว แล้วได้ซื้อสินค้าจากลาวนำกลับมาจำหน่ายที่ฝั่งไทย หรือในบางกรณี ผู้ประกอบการไทยทำหน้าที่เป็นตัวแทนในการจัดหาซื้อสินค้าตามรายการสั่งซื้อของลูกค้าลาวแล้วจัดส่งไปให้ โดยใช้เรือบรรทุกผู้โดยสารเป็นยานพาหนะ ถ้าเป็นการขนส่งทางบกในแผ่นดิน จะใช้รถบรรทุกขนาดเล็กค่อๆ ขนที่ละเอียด

2. ระบบการค้ารายใหญ่

2.1 การค้าโดยส่วนใหญ่จะเป็นระดับผู้ประกอบการค้าส่ง-ค้าปลีกตัวแทนจำหน่ายสินค้าและบริษัทนายหน้า ซึ่งมีรถบรรทุกขนาดใหญ่ไว้ขนส่งคราวละมากๆ และมีสำนักงานที่ตั้งอยู่ใกล้กับจุดทำการค้า

2.2 สินค้าส่งออกส่วนใหญ่เป็นสินค้าอุปโภคบริโภคเช่น เครื่องดื่ม ผลิตภัณฑ์นม ผงชูรสรถยนต์ รถจักรยานยนต์และอะไหล่เครื่องใช้ไฟฟ้า เครื่องจักรทางการเกษตรวัสดุก่อสร้างและน้ำมันปิโตรเลียม รวมไปถึงเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายแฟชั่น และเครื่องนอน เป็นต้น

2.3 สินค้านำเข้าส่วนใหญ่เป็นการนำเข้าสินแร่ต่างๆ ที่ยังไม่แปรรูป ผลผลิตจากพืชไร่ตามฤดูกาลและเศษโลหะ เป็นที่น่าสังเกตว่า ผู้ประกอบการไทยนำเข้าไม้แปรรูป สินแร่ต่าง ๆ โดยสั่งซื้อผ่านพ่อค้าลาวซึ่งเป็นตัวแทนหรือหน้าของบริษัท หรือผู้ประกอบการค้าไทย-ลาวแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกัน โดยเฉพาะสินค้าประเภทวัสดุก่อสร้างแลกเปลี่ยนกับผลผลิตทางการเกษตรตามฤดูกาล เป็นต้น

2.4 สำหรับวิธีการสั่งซื้อ พบว่า ผู้ประกอบการไทยสั่งซื้อสินค้าจากผู้ประกอบการค้าลาวโดยตรง เช่น ในกลุ่มการค้าไม้ ผู้ประกอบการไทยนำเข้าไม้แปรรูปโดยตรงจากผู้ประกอบการลาวที่เป็นเจ้าของโรงเลื่อย ซึ่งส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนเงินทุนจากนักลงทุนไทยอาจจะกล่าวได้ว่าเป็นหุ้นส่วนกัน

2.5 บริษัทของลาวที่จะทำการค้ากับไทยจะต้องได้รับสัมปทานโดยตรงจากรัฐเป็นผู้ส่งออกให้ผู้ประกอบการไทยโดยตรง

3. ความสัมพันธ์ของรูปแบบการค้าและการชำระเงิน

3.1 การค้าชายแดน เป็นรูปแบบหนึ่งของการค้าระหว่างประเทศที่มีอัตราการขยายตัวต่อเนื่องในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมามูลค่าการค้าชายแดนที่ผ่านพิธีการศุลกากรส่วนใหญ่เป็นการนำเข้าและส่งออกสินค้าอุปโภคบริโภคสินค้าเกษตรและเครื่องจักร

3.2 สกูลที่ใช้กำหนดราคาสินค้าและชำระค่าสินค้าสกุลเงินที่จะใช้เป็นสื่อกลางการชำระเงินของการค้าขึ้นอยู่กับหลายปัจจัยที่สำคัญคืออำนาจต่อรองของผู้ประกอบการและเสถียรภาพของค่าเงินทั้งนี้จากผลสำรวจของสำนักงานธนาคารแห่งประเทศไทยพบว่าการค้าชายแดนไทย-พม่าไทย-จีนตอนใต้และไทย-ลาวยังมีการกำหนดราคาสินค้าและชำระเงินค่าสินค้าเป็นสกุลบาท

3.3 รูปแบบการชำระเงินของการค้าชายแดนมี 2 ลักษณะที่สำคัญคือ (1) การชำระเงินที่ผ่านระบบธนาคารพาณิชย์และ (2) การชำระเงินที่ไม่ผ่านระบบธนาคารพาณิชย์แต่เนื่องจากประเทศคู่ค้าส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีความพร้อมในระบบธนาคารรวมทั้งมีข้อจำกัดในการทำธุรกรรมเงินตราต่างประเทศวิธีการชำระเงินของการค้าชายแดนส่วนใหญ่จึงไม่ผ่านระบบธนาคารพาณิชย์ซึ่งได้แก่การชำระด้วยเงินสดหรือการชำระผ่านตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบ

4. โลจิสติกส์ด้านการขนส่งและประเด็นทางการเมือง

4.1 ความไม่สะดวกด้านสาธารณูปโภคพื้นฐานโดยเฉพาะเส้นทางคมนาคมขนส่งสินค้าระหว่างประเทศที่คับแคบบางเส้นทางมีสภาพเป็นดินลูกรังการขนส่งสินค้าจึงไม่สะดวกและใช้ระยะเวลาขนส่งที่นานรวมทั้งการขนส่งผ่านประเทศคู่ค้าในบางพื้นที่ต้องเสียค่าผ่านทางหลายด้านทำให้มีการต้นทุนค่าขนส่งค่อนข้างสูง

4.2 ความไม่สงบทางการเมืองในประเทศคู่ค้าโดยเฉพาะในประเทศพม่าที่มีกลุ่มทางการเมืองหลายกลุ่มแต่ละกลุ่มมีความขัดแย้งและการสู้รบระหว่างกันทำให้ต้องมีการปิดด่านชายแดนไทย-พม่าเป็นระยะๆ

4.3 กฎระเบียบของประเทศคู่ค้าไม่เอื้ออำนวยต่อการค้าเนื่องจากประเทศคู่ค้ายังมีปัญหาด้านเสถียรภาพทางเศรษฐกิจระดับเงินสำรองระหว่างประเทศอยู่ระดับต่ำดังนั้นประเทศเหล่านี้จึงมีกฎระเบียบที่ค่อนข้างเข้มงวดในการนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศเพื่อป้องกันมิให้ประเทศมีปัญหาด้านดุลการค้า

5. วิธีการชำระเงินค่าสินค้า

5.1 พม่าและลาวยังมีความเปราะบางทางเศรษฐกิจค่อนข้างมากจากปัญหาความไม่แน่นอนทางการเมืองภายในประเทศดังนั้นค่าเงินของประเทศเหล่านี้มีโอกาที่จะผันผวนได้ในอนาคตทำให้พ่อค้าชายแดนเลือกที่จะชำระเงินหรือถือครองเงินในสกุลที่มีเสถียรภาพส่วนใหญ่เป็นเงินสกุลต่างประเทศโดยการชำระเงินผ่านตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบ

5.2 ปัญหาด้านกฎระเบียบประเทศคู่ค้าเนื่องจากประเทศคู่ค้าบางประเทศยังมีปัญหาทางเสถียรภาพด้านต่างประเทศทำให้มีกฎระเบียบที่ค่อนข้างเข้มงวดในการควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน

5.3 ปัญหาด้านสถาบันการเงินประเทศคู่ค้าคือความไม่เพียงพอด้านการให้บริการของธนาคารพาณิชย์โดยเฉพาะในเรื่องสถานที่ตั้งของธนาคารพาณิชย์ที่ไม่ได้กระจายอย่างทั่วถึงส่วนใหญ่ตั้งอยู่เฉพาะภายในเมืองหลวงหรือเมืองสำคัญ

5.4 ปัญหาด้านสถาบันการเงินไทยคือความไม่เพียงพอด้านการให้บริการของธนาคารพาณิชย์ในบริเวณจุดการค้าชายแดน

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษารูปแบบและวิธีการชำระเงินจากการค้าชายแดนในแนวระเบียนเศรษฐกิจตะวันออก – ตะวันตก ได้เห็นว่า ลักษณะรูปแบบการค้าจะเป็นการส่งออกสุทธิเข้าไปในพม่าและลาว ในกลุ่มสินค้าทุนเครื่องจักร และสินค้าประเภทยานยนต์และเทคโนโลยี โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มสินค้าอุปโภคบริโภคตลอดจนเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย ซึ่งเป็นที่ชื่นชอบของชาวพม่าและชาวลาว ทั้งที่สินค้าประเภทนี้ในพม่าและลาวมีวางจำหน่ายอยู่ทั่วไป สะท้อนให้เห็นถึงความนิยมในสินค้าไทย และนับได้ว่าเป็นความพึงพา ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าไทยอยู่ในสถานะที่เหนือกว่า ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ดังที่ (Supasil, S. & Rimwittayakorn, W., 1991) ได้กล่าวไว้ว่า “... การพึ่งพาเป็นสถานการณ์ต่อเนื่องที่ระบบเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศหนึ่งถูกกำหนดโดยการพัฒนา และ ‘ความด้อยพัฒนา’ มิได้ก่อให้เกิดสถานะที่เรียกว่าความล้าหลังดังที่เกิดขึ้นก่อนยุคทุนนิยม หากแต่เป็นผลลัพธ์ หรือรูปแบบเฉพาะของการพัฒนาแบบทุนนิยมขยายตัวของอีกกลุ่มประเทศหนึ่งความสัมพันธ์ของการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างสองระบบเศรษฐกิจ หรือกว่านั้นระหว่างระบบเศรษฐกิจดังกล่าวกับระบบการค้าของโลกกลายเป็นความสัมพันธ์แบบพึ่งพาเมื่อบางประเทศสามารถขยายตัวด้วยการส่งเสริมตนเอง ในขณะที่ประเทศอื่นๆ สามารถขยายตัวโดยอาศัยประเทศที่ครอบงำตนอยู่ ซึ่งอาจจะมีผลกระทบในทางบวกหรือในทางลบต่อการพัฒนาของตนเองได้ ไม่ว่าจะเป็นในกรณีใดก็ตาม สถานการณ์เช่นนี้ (การพึ่งพา) ยังผลให้ประเทศที่ต้องพึ่งพายังคงล้าหลังและถูกเอารัดเอาเปรียบอีกโลกหนึ่ง ประเทศที่อยู่ในสถานะเหนือกว่ามีความเหนือกว่าทั้งในด้านเทคโนโลยี, การพาณิชย์, ทุน ตลอดจนด้านการเมืองและสังคม รูปแบบของความเหนือกว่านี้แตกต่างกันไปตามแต่การเคลื่อนไหวทางประวัติศาสตร์เฉพาะ และดังนั้นจึงสามารถดูที่ประเทศที่ต้องพึ่งพา รวมทั้งสามารถดูข้อขัดแย้งทางเศรษฐกิจจากประเทศล้าหลังได้ ฉะนั้นการพึ่งพาจึงขึ้นอยู่กับการแข่งขันกันทำระหว่างประเทศ ซึ่งเปิดโอกาสให้บางประเทศมีการพัฒนาอุตสาหกรรมแต่ในบางประเทศก็มีข้อจำกัดมากหรืออีกนัยหนึ่งคือ การเติบโตของประเทศเหล่านี้ต้องขึ้นอยู่กับศูนย์กลางแห่งอำนาจของโลก” (Supasil, S. & Rimwittayakorn, W., 1991)

ผลการศึกษาในครั้งนี้ สะท้อนให้เห็นว่า ระบบเศรษฐกิจของไทยมีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชาวพม่าและชาวลาว และในอนาคตอันใกล้ เมื่อการพัฒนาระบบเศรษฐกิจด้านการขนส่งของไทยพัฒนาจนสามารถเชื่อมโยงระเบียนเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก ได้อย่างสมบูรณ์โดยมีการสร้างเส้นทางการขนส่งทางบกผ่านจังหวัดพิษณุโลกแล้ว เมื่อนั้น การเป็นศูนย์กลางของอำนาจทางเศรษฐกิจและสังคมจะขึ้นอยู่กับไทย ส่วนการเป็นขั้วตรงข้าม ระหว่างประเทศที่ร่ำรวยและประเทศที่ยากจน ซึ่งอยู่ภายใต้บริบททางเศรษฐกิจนั้น Wallerstein, I. (1979) ชี้แจงว่ามีที่มาจาก การแลกเปลี่ยนที่ไม่เสมอภาคต่อกัน (Unequal Exchange) ตามแนวคำอธิบายสาเหตุแห่งการพึ่งพาในทฤษฎีพึ่งพา กรอบความคิดของ Wallerstein, I. (1980) เขาปฏิเสธแนวคำอธิบายทฤษฎีการพัฒนา ในทฤษฎีการค้าระหว่างประเทศลงอย่างสิ้นเชิง เพราะข้อสรุปของคำอธิบายทางทฤษฎีการค้าระหว่างประเทศได้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่า เมื่อประเทศทั้ง 2 ประเทศขึ้นไป ได้ทำการค้าแลกเปลี่ยน

ระหว่างกันแล้ว ต่างฝ่ายต่างจะได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างเสมอภาคต่อกันโดยการแลกเปลี่ยนที่ขึ้นอยู่กับความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในการใช้ปัจจัยการผลิต และผลิตภาพการผลิตจากทักษะแรงงาน ทน และเทคโนโลยีในการผลิต ซึ่งทฤษฎีการค้าระหว่างประเทศเป็นแนวทฤษฎีอันเป็นจุดเริ่มต้นของยุคทุนนิยม ที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจของประเทศด้อยพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ให้ส่งเสริมการส่งออกเพื่อสร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจ และทำให้เชื่อกันว่าการส่งออกสามารถเป็นฐานของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจได้จากการให้คำนิยามของ “การแลกเปลี่ยนที่ไม่เสมอภาคต่อกัน” ของ Wallerstein, I. (1991) เป็นภาพสะท้อนการจำเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของไทย และ “การขึ้นต่อ” ของไทย ในสายตาของพม่าและลาวซึ่งจากกรณีดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ไทยจะได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากยิ่งขึ้น และเมื่อเส้นทางหลวงระหว่างประเทศขยายตัวออกไปถึงประเทศอินเดีย และมีการพัฒนาเส้นทางที่มุ่งสู่ประเทศเวียดนามแล้ว ไทยจะมีสถานะเป็นประเทศที่ร่ำรวยมาก แต่มีสิ่งหนึ่งที่ผลการศึกษามิได้สอดคล้องกับแนวคำอธิบายนี้ คือ พม่าและลาว ไม่ใช่ขั้วตรงข้ามกันกับไทย เพราะนโยบายทางการเมืองของรัฐบาลไทย มุ่งที่จะให้ความร่วมมือกับพม่าและลาวเพื่อให้ได้รับผลประโยชน์ด้วยกันทั้งสองฝ่าย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

สำหรับพม่า

1. ด้านการค้า

1.1 ข้อเสนอแนะเพื่อแก้ปัญหาในระยะสั้น “ควรมีการปรับปรุงการใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนให้สอดคล้องกับพฤติกรรมการค้าชายแดนที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ขณะที่รูปแบบการค้าได้พัฒนาและขยายตัวอย่างรวดเร็ว ทำให้บางครั้งกฎระเบียบกลายเป็นอุปสรรคทางการค้า”

1.2 ข้อเสนอแนะเพื่อแก้ปัญหาในระยะยาว “เพื่อให้การค้าชายแดนมีการค้าชายและพัฒนายั่งยืน รัฐบาลไทยควรเสริมสร้างความสัมพันธ์กับรัฐบาลพม่าอย่างต่อเนื่องเป็นระบบ ทั้งในระดับรัฐบาลและระดับท้องถิ่น เพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้งระหว่างสองประเทศอันเป็นเหตุให้มีการปิดพรมแดนดังเช่นในอดีตที่ผ่านมา ซึ่งส่งผลกระทบต่อการค้าชายแดน ภาครัฐควรมีการกำหนดแผนพัฒนาด้านการค้า มีการศึกษาวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อน ความได้เปรียบเสียเปรียบอย่างละเอียดเพื่อกำหนดเป้าหมายทางการตลาดในเชิงรุกและยุทธศาสตร์การค้าให้เป็นรูปธรรมและเป็นไปอย่างมีระบบ การค้าชายแดนมีรูปแบบการค้าที่ผสมผสานระหว่างการค้าภายในประเทศและการค้าระหว่างประเทศ โดยมีการพัฒนาเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์และวัฒนธรรมการค้าในแต่ละท้องถิ่นที่ไม่มีรูปแบบมาตรฐานเช่นเดียวกับการค้าระหว่างประเทศที่มีเอกสารในการสั่งซื้อขายระหว่างกัน”

2. ด้านการชำระเงิน “นโยบายความร่วมมือระหว่างไทย-พม่า ส่งเสริมให้มีความร่วมมือและการเจรจาในระดับรัฐบาลของทั้ง 2 ประเทศเพื่อหารือเกี่ยวกับการจัดอุปสรรคในเรื่องของการค้าและการชำระเงินระหว่างประเทศ ส่งเสริมและสนับสนุนในการพัฒนาระบบธนาคารพาณิชย์ของพม่าให้ได้มาตรฐานสากลและช่วยเหลือด้านวิชาการ เพื่อยกระดับแนวคิดเชิงนโยบายการดำเนินงาน และพัฒนาศักยภาพธนาคารพาณิชย์ของพม่าได้ทัดเทียมกับของไทย และการสนับสนุนให้ธนาคารพาณิชย์ไทยและธนาคารพาณิชย์พม่ามีการเปิดบัญชี Non Resident Account และให้มีการชำระบัญชีระหว่างบาทและจัตระหว่างธนาคารพาณิชย์ทั้งสองโดยใช้อัตราแลกเปลี่ยนที่ตกลงกัน”

สำหรับลาว

1. ด้านการค้า

1.1 ภาครัฐควรมีการเผยแพร่ข้อมูลความรู้ให้แก่ผู้ประกอบการค้าชายแดนให้ทราบถึงกฎระเบียบทางการค้าของแต่ละแขวงให้เข้าใจและผู้ประกอบการค้าควรจัดทำสัญญาและจดทะเบียนการค้าขายต่อเจ้าหน้าที่ทางการ สปป. ลาวได้ทราบเพื่อให้ได้รับการคุ้มครองตามสัญญากับคู่ค้า

1.2 รัฐบาลทั้งสองประเทศควรทบทวนอัตราภาษีศุลกากรของสินค้าบางประเภทที่ไม่เหมาะสมและสูงเกินไปรวมทั้งการทบทวนค่าธรรมเนียมต่างๆในการส่งสินค้าเข้า-ออกที่สูงเกินไปซึ่งเป็นปัญหาต้นทุนของผู้ประกอบการ

1.3 ควรปรับปรุงวิธีการขอคืนภาษีมูลค่าเพิ่มที่รวมอยู่ในสินค้าส่งออกที่ยุ่งยากและล่าช้าให้สะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้นรวมทั้งระเบียบที่ต้องใช้เงินค้ำประกันซึ่งเป็นภาระต้นทุนแก่ผู้ประกอบการ

2. ด้านการชำระเงิน

ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการชำระเงินระหว่างไทย-สปป. ลาวซึ่งควรได้รับการแก้ไข ดังนี้

2.1 ธนาคารแห่งประเทศไทยและธนาคารแห่งสปป. ลาวต้องร่วมมือด้านการเงินเพื่อสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้ประกอบการทั้งสองประเทศ

2.2 ธนาคารพาณิชย์สำนักงานใหญ่ควรสนับสนุนให้สาขาที่ตั้งอยู่ในจังหวัดตามแนวชายแดนไทย-สปป. ลาวให้บริการธุรกรรมการค้าระหว่างประเทศให้มากยิ่งขึ้นนอกเหนือจากการให้บริการรับแลกเปลี่ยนเงินและการโอนเงินระหว่างประเทศในบางสาขานาธนาคารพาณิชย์ที่มีสาขาตัวแทนในสปป. ลาวเท่านั้น กล่าวคือควรมีบริการนำเข้าและส่งออกเช่นการออก L/C (Letter of Credit) การให้บริการเงินกู้พิเศษแก่ผู้นำเข้าที่เปิด L/C การบริการซื้อตัวชำระเงินค่าภาษีนำเข้าเป็นต้นซึ่งปัจจุบันธุรกรรมดังกล่าวดำเนินการโดยสำนักงานใหญ่ของธนาคารพาณิชย์เองเพื่อความสะดวกรวดเร็วและประหยัดค่าใช้จ่ายแก่ผู้ประกอบการค้าชายแดนได้มากขึ้น

2.3 ควรสนับสนุนให้สาขานาธนาคารพาณิชย์เปิดบัญชีระหว่างกันกับธนาคารพาณิชย์ของสปป. ลาวซึ่งทำหน้าที่เป็นธนาคารตัวแทนในต่างประเทศ (Correspondent Bank) ของสาขานาธนาคารพาณิชย์ไทยโดยธนาคารทั้งสองประเทศอาจมีข้อตกลงในการเป็นตัวแทนระหว่างกันเช่นการส่งจ่ายเงินระหว่างกันการเรียกเก็บเงินตามเช็คตราพดเป็นต้น

2.4 ควรสนับสนุนให้มีการจัดตั้งสำนักงานสาขานาธนาคารเพื่อการนำเข้าและส่งออก (Exim-Bank) ในจังหวัดตามแนวชายแดนเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ประกอบการค้าในการทำธุรกรรมการค้าระหว่างประเทศเช่นการให้บริการแก่ผู้นำเข้าและส่งออกเช่นการออก L/C (Letter of Credit) และการให้บริการเงินกู้แก่ผู้นำเข้า

2.5 สนับสนุนการค้าแบบ Barter Trade เป็นการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกันโดยไม่มูลค่าใกล้เคียงกันโดยให้มีตัวกลางเข้ามาเกี่ยวข้องหรือใช้ตัวเงินน้อยลงเป็นการช่วยให้ค่าเงินของประเทศคู่ค้ามีเสถียรภาพมากขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

การศึกษาในครั้งนี้ มีข้อจำกัดในด้านการแสวงหาข้อมูลจากการวิจัยในภาพรวม สำหรับการค้าชายแดนที่อำเภอแม่สอด

ด้านการค้า เกี่ยวข้องกับมูลค่าและชนิดของสินค้าบางประเภทที่ห้ามพำนันำเข้า โดยเฉพาะการค้าในลักษณะกึ่งลักลอบ ที่ด้านการค้าอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ซึ่งผู้วิจัยเดินทางไปสังเกตการณ์การขนย้าย

สินค้าริมแม่น้ำเมย รวมทั้งควรที่จะศึกษาแนวโน้มความเจริญเติบโตทางการค้าในเส้นทางระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก

ด้านการผ่านพิธีการศุลกากรในด้านการค้าชายแดนที่อำเภอแม่สอด ผู้ประกอบการค้าชายแดนต้องพึงพาผู้รับขนที่เป็นตัวแทนออกของเป็นส่วนใหญ่ เพราะยังต้องมีประเด็นของ Incoterm 2010 ให้ต้องพิจารณา ดังนั้น ผู้ศึกษาควรให้ความสำคัญต่อ ระเบียบ และวิธีปฏิบัติ ในการนำสินค้าผ่านแดน หรือ ผ่านด่านการค้าที่อำเภอแม่สอด

สำหรับการค้าชายแดนที่อำเภอเมืองมุกดาหาร ในด้านการค้าและการผ่านพิธีการศุลกากร ควรให้ความสำคัญต่ออัตราภาษีศุลกากรสินค้าบางประเภทที่มีความอ่อนไหวทั้งโดยชนิดและปริมาณการค้า รวมทั้งการนำไปสู่การปฏิบัติจากประเด็นของ Incoterm 2010 รวมทั้งควรที่จะศึกษาแนวโน้มความเจริญเติบโตทางการค้าในเส้นทางระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก

References

- Sujasilp, S. & Rimwittayakorn, W. (1991). **Economics for Developing Countries**. (2 nd ed.). Bangkok : Chuanpim Printing House.
- Yongsiri, W. (2004). **Border trade between Thailand and The Greater Mekong Subregion**. Bangkok : Namkang Press.
- Wallerstein, I. (1979). **The Capitalist World-Economy**. Cambridge : Cambridge University.
- _____. (1980). **Processes of the World-System**. USA : Sage Publication Inc.
- _____. (1991). **Culture as the ideological battleground of the modern world-system In Geopolitics-Geoculture**. Cambridge : Cambridge University Press.